

STUDIA IURIDICA MONTENEGRINA

ČASOPIS STUDIA IURIDICA MONTENEGRINA

Glavni i odgovorni urednik prof. dr Zoran Stojanović
(*Editor-in-Chief*)

Redakcija prof. dr Zoran Stojanović (Podgorica)
(*Editorial Board*) prof. dr Olivera Vučić (Beograd)
prof. dr Vilim Bouček (Zagreb)
prof. dr Slobodan Panov (Beograd)
prof. dr Marko Petrak (Zagreb)
prof. dr Davorin Lapaš (Zagreb)
prof. dr Marija Karanikić Mirić (Beograd)

Izdavački savjet akademik Dragan K. Vukčević, predsjednik
(*Editorial Council*) akademik Đorđije Borozan
akademik Viljem V. Smirnov
prof. dr em. Mihajlo Dika
prof. dr Budimir P. Košutić
prof. dr Miodrag Orlić

Sekretar mr Andrej Bracanović
(*Secretary of Editorial Board*)

Priprema za štampu Bojan R. Popović
Prepress Medeon, Podgorica

Izdavač FPN UDG
Publisher Ul. Oktoih br. 1
Podgorica
e-mail: sim@udg.edu.me
web: <http://studiaiuridica.me/>

Časopis izlazi dva puta godišnje

SADRŽAJ

ČLANCI:

RODOLJUB ETINSKI

Slučaj Renckhoff i preoblikovanje neprofitnog korišćenja interneta . . . /7/

SLOBODAN I. PANOV

Porodični zakoni Crne Gore i Srbije: skica komparativne analize . . . /31/

MARKO PETRAK

Kodificiranost građanskog prava u Jugoistočnoj Europi —
pouke za Crnu Goru /51/

JELENA ĐURIŠIĆ

Krivično djelo proganjanje u krivičnom zakonodavstvu Crne Gore . . /89/

BOJAN BOŽOVIĆ

Međunarodna nadležnost za online potrošačke ugovore
u Evropskom međunarodnom privatnom pravu /103/

PRIKAZI:

ANDREJ BRACANOVIĆ

Bart Wauters and Marco de Benito,
The History of Law in Europe: An Introduction /117/

IZ PRAVNE ISTORIJE

Slučaj izricanja smrtne kazne strijeljanjem iz 1853. godine /123/

IN MEMORIAM

Akademik Slobodan Perović (1932–2019) (Akademik Zoran Rašović). . /131/

Slučaj izricanja smrtne kazne strijeljanjem iz 1853. godine

*Musketanje jednoga Čeklića. Način suđenja.
Pravdanje, i zašto**

Dodoše jedno jutro na Cetinje kapetan čeklički s njegovom gvardijom i pop Staniša Matanović, i vode između se jednoga njihovog seljanina zavezanih ruka naopako, i uljegoše u Biljardu đe bijaše Knjaz i senaturi. Ja onda nešto u mojoj kancelariji pisah, a čuh da je ovi svezani Čeklić ranio Đura Matanovića (sina popa Staniše). Ostavim radnju i pođem u Biljardu da slušam šta će biti, i kako će ga suditi.

Najprije upita G. Knjaz: „Što ste došli ljudi? Da nije ko poginuo?“

„Evo, Gospodaru, pogiboh ja svojom kućom“ — odgovori pop Staniša.

„Kako to, čočel!? Da si poginuo, ne bih te sad na nogama gledao đe stojiš.“

„Jesam živ, zaludu, ali prosta turska sablja nego što mi se dogodilo.“

„Pričaj, da čujemo šta je.“

„Postade, Gospodaru, na moju kuću nova kletva da pas pasu priča i pripovijeda dokle je Crne Gore! Izgubio sam zimus brata i dva sinovca u boj, i pri ovoj pogibiji prosto i blagosloveno, ele junaci junački ginu, a ne na pepeljaku¹ kao moj sin Đuro.“

„Što!? Zar je vojvoda Đuro poginuo?“

„Nije poginuo, a kamo sreće da je u boju junački, nego na so i na ljev, utučen u kući od ovoga moga (kaže prstom na onoga svezanoga) krvnika.“

„A, je li na smrt?“

„Nije još, ama za njega nije preša više ti zboriti, on je jednom bio pa ne bio!“

„Zašto ga i kako ga ubi?“

„Pričaću vi, Gospodaru i ostala gospodo. Evo kako to bi: Ovi moj krvnik evo toliko sile dobi, da se nenavidi s bratom. A neka s bratom, nego i sa svojom materom, pa mu umriješe u godini dvoje dece i napastvova crnu mater da je kao vještica ovo dvoje dece ona izjela,

▪ Objavljeno u: Vuk Vrčević — Ogranci za istoriju Crne Gore, Knjiga I, Narodna knjiga, Cetinje, 1950. godine, priredio dr Ljubomir Durković, str. 52–58.

¹ pepeljak (arh.) — ograđeni dio zida za pečenje hljeba u starim crnogorskim i hercegovačkim kućama (prim. Redakcije).

a zato što — on veli — da joj je miliji drugi sin, njegov brat, no on, pa je više puta na svoju mater nasrtao da je ubije. A ja na moju dušu mičem, da mu nije majka vještica, koliko jesam li ja, a ima ih može biti u naše selo što ja ne znam, no tamo se o njima pitalo. Skupismo se mi glavari da se dogovorimo šta ćemo od ove braće, dok se nijesu jedan dan poklali, i da ne bi bratska krv i njihov grijeh na naše selo panuli, i kad ih dobavismo rekosmo im: ‘Ili se mirite, ili dijelite.’ Oni oba pristadoše i rekoše: ‘Mi ćemo se dijeliti.’ Ovi krvnik izabra jednoga našega iz sela, a brat mu mojega nesretnjega sina Đura, i oti doše — za zlo moje — da ih dijele, i podijeliše u jedan dan sve kao što je pravo, i kao što je po običaju naše zemlje, i onu več prenoće u kući dok još neke pošurice² dovrše. Ovi moj krvnik, po večeri, poče se žaliti da mu ova dva djelioca nijesu pravi dio dali kao njegovom starijem bratu, i da neće nikako pristanuti na krivi učinjeni dio. Ljudi mu reknu: ‘Ako ti ne znaš šta je pravo, a ono znamo mi, a mi nećemo na našu dušu nikoga uzimat, jer starijemu bratu vazda se da va nešto starješinstva, pa mi ne možemo metati novi zakon u staru zemlju. A kome je krivo što mi ne mogosmo ispraviti po terazijama, Bog će vazda krivu dijelu namiriti.’

Ovo ništa nije pomoglo krvničkoj pameti, no sve jedno te jedno: da neće puštati bratu starješinstvo bez nečijega grdila. Ko će, Gospodaru, ako velikoga Boga znaš, promisliti da će Crnogorac Crnogorca ni te ni ove, u svojoj kući ubiti? Pa na so i na ljeb! Ama krvnik, kad obraz pod noge baci, šće i dušu izgubiti! Okolo ponoći prišunja se, i srećom ili nesrećom, ne znam kako ću bolje reći, ne nađe, zar, u tmuši, ničije oružje, nego ga njegovi đavoli, a moja nesreća, nauči te skine gornji žrvanj, i s njime sina mi u glavu. Srećom ne pogodi ga u glavu s ovim žrvnjem, nego kako mu je glavu bio uzaslonio pri samome zidu, tako je samo pola glave bio zavatio, i sve meso do kosti što je privatio, to je sve sljušteno.“

Knjaz mu prekide riječ: „A, je li mozak zdrav?“

„Za glavu ti, ne znam ništa kazati, nego smo na svu hitnju poslali za Iličkovića, ako mu bude opučena glava da mu je trapana, i da vidi da mu nije mozak smoždio, kao što će i bit, sve me strah. Sad, Gospodaru, nije mi žao toliko štete koliko moje vječne sramote od kakve mi smrti sin pogibe! Umori ga pasjom smrću, Bog mu sudio!“

Knjaz se okrenu put svezanog momka: „Danu, ti bezobrazni ju nače, kazuj zašto smače ovakoga Crnogorca, smakao te Bog, kao što i oće?“

Nikola (tako se zvao ubica) odgovori: „Od nevolje i nepravde, Gospodaru!“

„Kakve nevolje i kakve nepravde, ubio te Bog i pravda Božija?“

„Mnogi su se u naše selo žalili da je moja majka vještica i da da vi đecu, ele joj se vidi krst pod nos, pa cijeli svijet govori da jest, a ja koliko za to znao toliko grijeha imao! Ma, znam da mi lani umrije dvoje dece oboje zdravi čitavi, u tri-četiri dana, te ja svud po Crnoj

² pošurice (arh.) — sitni, svakodnevni poslovi (prim. Redakcije).

Gori i po Primorju, đe god mi je ko kazivao, otvaraj knjige u proroka i svak mi jednako kaže da su mi oboje đece izjedeno od nekoga moga miloga u kući ili u komšiluku. Ako svijet laže, knjiga ne laže! Znao sam da ih u selu ima dosta, ali blizu moje kuće nema ni jedna, pa ko je drugi nego moja mati. Ali što ću, majka mi je! Što ću kriti, kad valja umirati? Pomrzim na mater, a i zato što ljubljaše mojeg brata i blagosiljaše, a mene mrzjaše i kunijaše. Vojvoda Đuro, kao što kaže pop Staniša, nije došao da nas, braću, miri, no da nas potpiri kao glavnjom u stog slame. Nego da pravo zbori i radi, pa na njegovu ruku okrenu i mojega kmeta, a njegova druga, te obojica okrenuše naopako, što god su sami šćeli, to su mome starijem bratu dali. A sve su to bila vojvode Đura masla. Bogme, Gospodaru, zabolje me srce, prevrnu mi se svijest, a đavo ni ore ni kopa no o zlu ljudskome radi, i ubih i sebe i njega! A, je li mi ga žao? Čisto jest. Sad evo me u božije i tvoje ruke. Sablja tvoja a glava moja. Ako mi i uzmež život, dušu nećeš. Ma, Gospodaru, da sam ga htio usmrtiti, drukčije ga ja šćah, kako ja znam, gađati.“

Jedan senatur ironično reče: „Žao ti ga je, je li? I da si ga htio ubiti, mogao si drukčije!! A zar si ga štedio kad si žrvnjem zamanuo, je li!“

„Razumjeli smo sve, neego neka ga zatvore u tamnicu, a vi svi izidite nadvor“ — naredi Knjaz.

Kad Čeklići iziđoše, započeše Knjaz i senaturi stvar, po običaju, pretresati na sljedeći način:

„Šta ćemo od ovoga đavola?“ — upita prvi senatur.

„Kako šta ćemo!? Evo ga utući, a da kako, a ne mušketati, nego kao psa, osim krsta što je na njega, objesiti. E vide li, đe li ubi onoga biranoga Crnogorca na so i na ljev, a u svoju kuću!“ — odgovori drugi senatur, a treći reče:

„Stan, polako! Arnauti vele: ‘Triš mjeri, a četvrtom kraj, ne ošteći tuđu robu, more, hoj!’, a kamoli da se nekoliko puta ne odmjeri okolo ljudske glave! Ako vojvoda Đuro ne umre, nego ostane živ, oli ga ti na dušu maknut? No pričekajmo koji dan da vidimo oće li ali neće vojvoda umrijeti, pa ćemo onda znati bolje i suditi. A bogme, valjalo bi razabrati jesu li kmetovi pravo po duši braću podijelili, ali krivo, kao što se Nikola, mlađi brat, žali. E svak se može prevariti ja za mito, ja za ajtar³. A ko nije zgriješio, i ko nije falio, i ko neće?“

Poruči Knjaz za onoga Čeklića te je s ranjenim vojvodom Đurom braću dijelio i upita ga:

„Danu, pravo mi kaži po tvojoj duši, sreći i napretku, kako ste se dijelili?“

„Oću, Gospodaru, sve pravo, tako ja sam sebe ne ubio kao Juda, prije no mi podne došlo! Ja i vojvoda Đuro sve smo pravo dijelili, kako smo najbolje znali i mogli, a bojeći se da na koji dio ne uradimo manje ili više, a u dlaku se ne može, na sva su dijela metali bruškete⁴,

³ [h]ajtar — (tur.) sjećanje, pamćenje (prim. Redakcije).

⁴ bruškete — (ital.) žrijeb, kocka (prim. Redakcije).

pa koga je što na brušket dopalo. Sve smo zemlje, livade i branjevine⁵ konopom pravo podijelili, a oba su brata gledali, pa kad god su nam rekli: 'Ovi je kraj malo grđi ili tanji od drugoga', onđe smo primakli i odma mrgline udarili, a najposle bruškete metali.“ — odgovori kmet.

„A, bi li se mogao ti zakleti, da je to sve tako bilo, na kovčeg svetoga Petra?“

„Imam, Gospodaru, dokle bog oće, doma tri muške glave u pepeljaku, i na sve ću ti se tri ne jednom, no tri puta zakleti đe god oćeš. A evo ođe, došlo je na Cetinje dosta moje braće Čeklića, pa ih pitaj jesam li ja ikad bio mitnik ili krivokletnik. Da sam ja taki bio, ne bi me ljudi zvali u kmetove ni na diobinu. Što se Nikola na mene i na vojvodu žali i, tamo on, laje, on je osvjedočio kakav je detić, jer koji bi Crnogorac svoju majku, Gospodaru, ubio, i koji bi kao on u svoju kuću na so i na ljev čojeka ubio, ako boga znaš!“ — potvrdi kmet svoju priču, a onda se u pretresanje uključi vicepresident:

„Ja bih ga, Gospodaru, sam na moju dušu primio da se mušketa, pa baš ako i ostane vojvoda Đuro živ. A to za tri stvari: prvo, što ga je na pravdi božjoj htio nasmrt ubiti, ali je po bogu skapulao⁶; drugo, da onaka guba ljudska ubije onakoga biranoga Crnogorca, ne kao što se ljudi ubijaju, nožem i puškom, nego krmci — sa žrvnjem u glavu!! Je li to ikad bilo? A treće, što je najteže, što ga je na svoje ognjište pri soli i ljebu, i na božju vjeru ubio, crn mu obraz bio!“

„Ma, eto ga nije nasmrt ubio, čočo! Svačemu se može naći lijeka dokle je čojek živ, a samo mrtvoj glavi ne može, pak“ — ponovo će jedan senatur, a odmah za njim drugi će:

„Stan! Stan! Istina je da ga nije nasmrt ubio, ali da ga nije htio usmrтитi, ne ščaše ga kao zmiju u glavu gađati, no negđe na drugo mjesto. A da li, čočo, dosad nije vazda bilo po Crnoj Gori, da ti i krvnik dobjegže u kuću koji ti je brata ubio, ne bi ga puštio da ti ga ko drugi, a kamoli ti, ubije dokle ga zdrava iz kuće ne ispratiš, pa posle ubij kad ti drago. Je li ovako, braćo?“

„To je do sada vazda među nama bivalo, i zlo bi za nas bilo ko bi to poštenje između nas batalio. No, nemojmo braćo ovaj narodni amanet pod noge metati, ele, dokle je ovake među nama mjere biti će i vjere“ — odgovori mnozina.

Zaključiše da pošlju dva perjanika u Čekliće da vide ranu vojvode Đura, i kad se vrate i kažu kakva je i oće li od nje umrijeti, onda da se onako kako je pravo i sudi. Sjutradan vratiše se perjanici, i tek što su u Biljardu uljegli, ne dade im Gospodar ni da pristupe k njegovoj ruci, no ih hitno upita:

„Je li živ vojvoda?“

„Jest, Gospodaru, još živ ali...“ — odgovori jedan perjanik.

„A što govori Iličković, oće li ostati živ ili će umrijeti?“

⁵ branjevina — (arh.) mlada šuma u kojoj je zabranjena ispaša i lov (prim. Redakcije).

⁶ skapulati — (ital.) spasiti se, preteći, pobjeći (prim. Redakcije).

„Reče mi Iličković da mu je jučer trapanao glavu i da mu je silnu krv s mozga pokupio, a da mu je bogu fala, tjenica od mozga zdrava, no se ljuto mozgu prepanuo od onoga poganog udarca. Prepanuo ti se hećim Iličković i reče nam da ti kažemo da mu se treba bojati za život (vojvode Đura), i da će samo onda znati oće li živ ostanuti kad mogne zubima slomiti orah, a prije ne.“

„Razbira li se, iole, vojvoda, i jede li išta, ali pije li?“

„Ležaše pokraj ognja zavezane glave, samotana mozga, ni živ ni mrtav, a što će od njega biti, to sami bog zna.“

„E! A da sad, kako ćemo? Govorite li da zločinca mušketamo ili ne?“ — upita Knjaz senature, a ovi svi, kao da se bijahu dogovorili:

„Pod oganj perjanički, Gospodaru! A da kako?“

Pristavši Knjaz na presudu, naredi da se sekretar narodnji Stefanović načini običnu sentencu, pa da ga sjutra ujutro po običaju (kao što sam ovamo na svoje mjesto kazao) mušketaju, kao što je i sljedovalo.

No, da ne zaboravim kazati: vojvoda Đuro ne umrije, ali je dosta muke vidio i potrošio dokle se izvidao. Dokle sam ja na Cetinje živio, vazda se žalio da mnogo s glavom pati, a osobito o mijeni, i kada oće da vrijeme promijeni.

